

Barking up the wrong tree? Despre plafonarea dobânzilor la credite ca formă a controlului prețurilor

Prof. univ. dr. **Lucian Bercea**

Universitatea de Vest din Timișoara, Facultatea de Drept

Centrul pentru Dreptul Afacerilor Timișoara

Sumar

- Piața creditului. Cifre
- Sursa problemelor. Creditul „rapid”
- Soluții potențiale:
  1. Intervenții judiciare asupra dobânzilor
  2. Intervenții normative asupra dobânzilor

Universitatea de Vest
din Timișoara

Piața creditului. Cifre: DAE la creditele IFN de nevoi personale

Provident			Mozipo			Ferratum		
500 RON / 48 săptămâni	87,33%	662,22 RON	500 RON / 12 luni	506,03%	1.164,12 RON	500 RON / 30 zile	5206%	693 RON
1.000 RON / 48 săptămâni	68,16%	1.264,44 RON	1.000 RON / 12 luni	289,62%	1.937,28 RON	1.000 RON / 30 zile	5253%	1.387 RON
2.000 RON / 62 săptămâni	81,93%	2.811,26 RON	2.000 RON / 12 luni	197,16%	3.436,56 RON	1.400 RON / 62 zile	5526%	1.941 RON

din Timișoara

(Sursa: ofertele de pe website-urile IFN, accesate la 16.04.2018)

Piața creditului. Cifre: DAE pentru un credit IFN „până la salariu”

Sumă/termen	Smile Credit	Credit Fix	Extra Simplu	Mobilo Credit
1.000 RON / 15 zile	1.950,44%	5.512,14%	5.512,00%	4.705,58%

(Sursa: ofertele de pe website-urile IFN, accesate la 23.03.2018)

Universitatea de Vest
din Timișoara

Piața creditului. Cifre: Comparație cu creditele similare în Europa Centrală și de Est

Țara	Suma	Termenul	DAE
România	1.500 RON	52 săpt.	73,87%
Ungaria	90.000 HUF	42 săpt.	24,88%
Polonia	1.500 Zł	12 luni	152,93%

Universitatea de Vest
din Timișoara

(Suma selectată pentru comparație este echivalentul a aproximativ 300 EUR. Surse website-urile *Provident* din RO/HU/PL, accesate la 21.03.2018)

Piața creditului. Cifre: Comparație cu creditele bancare de nevoi personale

Banca	Suma (RON)	Termenul	DAE	Valoarea totală plătibilă (RON)
BCR	3.000	12 luni	11,01%	3.173,18
ING	3.000	12 luni	26,12%	3.364,13
Banca Transilvania	5.000	12 luni	19,19%	5.472
Bancpost	3.000	12 luni	8,31%	3.136,56
Unicredit	3.000	12 luni	33,99%	3.504

(Sursa: ofertele de pe website-urile băncilor, accesate la 16.04.2018)

Piața creditului. Cifre: Rata medie a dobânzii la împrumuturile noi în lei (RON) acordate populației de către instituțiile de credit

Data	Credite noi: gospodării	Credite noi: gospodării < 1 an
Ianuarie 2018	7,58	9,19
Noiembrie 2017	7,04	9,03
Septembrie 2017	6,81	8,52
Iulie 2017	6,64	8,68
Mai 2017	7,23	8,64
Martie 2017	7,63	8,79
Februarie 2017	7,14	8,73

(Sursa: website BNR, accesat la 29.03.2018)

Sursa problemelor. Creditul „rapid”: Caracteristici

- Credite de valoare scăzută
  - Valoare medie de aproximativ 3.300 RON (la o valoare medie a creditelor acordate populației de bănci de 20.000 RON)
  - Valori minime extreme de 200 RON (în raport cu o valoare minimă la bănci de circa 3.000 RON)
  - Valori în unele cazuri plafonate la maxim 1.400 RON
- Credite acordate pe termen (foarte) scurt
  - Termene, de regulă, de 1-3 luni
  - Termene extreme de 7 / 14 zile
- Credite cu dobânzi ridicate
  - Dobânzi anuale efective de 60-5000% pe an
  - Dobânzi anuale efective extreme de circa 8000% pe an
- Credite acordate clienților vulnerabili
  - Clienți nebankabili sau care prezintă pentru bănci un grad redus de interes
  - Consumatori vulnerabili
    - din punct de vedere economic: venituri reduse, situații financiare limită, acoperirea unor nevoi urgente
    - nivel redus de educație economico-financiară

Sursa problemelor. Creditul „rapid”: Semnificație economică

- Rata de creștere relativ ridicată a creditării IFN
  - + 22% în 2017 față de 2015
- Pondere relativ scăzută a creditării IFN în totalul creditării din economia României
  - 10,3% în 2017
- Creditarea IFN nu prezintă deocamdată importanță sistemică pentru sectorul financiar-bancar, dar are o pondere care devine semnificativă

Universitatea de Vest
din Timișoara

Sursa problemelor. Creditul „rapid”: Vulnerabilități?

- Circumstanțele de acordare a creditului:
  - Vulnerabilitatea consumatorilor:
    - Lipsa de alternative financiare (starea de nevoie): termenul scurt / urgența cu care se manifestă nevoia de finanțare
    - Lipsa de experiență și de cunoștințe în materie financiară: nivel redus de educație economico-financiară
  - Model de afaceri bazat pe expunerea deliberată (și excesivă?) la risc:
    - Produse de creditare construite pentru o categorie de clienți cu risc de credit ridicat (*target*)
    - Evaluări superficiale ale riscului de credit: formalități puține (*e.g.* inclusiv contracte încheiate *online*), punerea sumelor de bani la dispoziția clienților într-un termen foarte scurt (*e.g.* 24 / 48 ore)
    - Protecție redusă contra riscului de credit: credite fără garanții → rată ridicată a creditelor neperformante, costuri ridicate ocazionate de recuperarea creanțelor

Sursa problemelor. Creditul „rapid”: Vulnerabilități? (seq.)

– Condițiile contractuale de acordare a creditului:

- Sume + termene reduse → venituri reduse
- Consecința: dobânzi ridicate → rentă pozițională
- Justificări:
  - Includerea în dobânzi a unei prime de risc ridicate, proporționale cu riscul de credit
  - Costuri unitare fixe ridicate în raport cu veniturile per contract, nerecuperate integral prin economii de scară
  - (În unele cazuri, existența unor oferte cu costuri zero pentru primul credit acordat în ipoteza restituirii împrumutului la termen)
  - Costurile mari de recuperare a creditelor neperformante

Sursa problemelor. Creditul „rapid”: Vulnerabilități? (seq.)

– Relevanța limitată a DAE?

- „Costul total al creditului pentru consumator, exprimat ca procent anual din valoarea totală a creditului (...)” – art. 7 pct. 6 din OUG nr. 50/2010, art. 7 alin. (1) pct. 7¹ din Regulamentul BNR nr. 20/2009 (introdus prin art. 1 pct. 1 din Regulamentul BNR nr. 1/2017)
- DAE reprezintă un indicator referențial anual, dar majoritatea acestor credite sunt acordate pe termene mai scurte (15 – 90 zile) → care sunt informațiile relevante pentru consumator cu privire la costul real al creditului?
  - Limitarea funcției DAE de limitare a costului total al creditului
  - Funcția DAE de facilitator al comparabilității ofertelor similare pe piață (valoare, structură, perioadă)
- Relevanța indicatorului „valoarea totală plătită” / „suma totală de rambursat” → costul total al creditului exprimat în cifre absolute

Universitatea de Vest
din Timișoara

Soluții potențiale: Intervenția judiciară asupra prețului contractului de credit

- Instrumente de intervenție judiciară în contract
  - Constatarea caracterului abuziv al clauzelor contractuale
    - Examinarea DAE și a dobânzilor penalizatoare prin prisma caracterului potențial abuziv
    - Cadrul legal: Legea nr. 193/2000 privind clauzele abuzive în contractele încheiate între profesioniști și consumatori
  - Constatarea leziunii
    - Examinarea DAE (nu și a dobânzilor penalizatoare) prin prisma disproporției între prestații la data încheierii contractului
    - Cadrul legal: Codul civil (art. 1221 – 1224)

Soluții potențiale: Intervenția judiciară asupra prețului contractului de credit (*seq.*)

- Probleme privind constatarea caracterului abuziv al clauzelor contractuale
  - Este DAE imunizat la controlul clauzelor abuzive?
    - CJUE *Matei c. Volksbank* (C-143/13, 26 februarie 2015) – comisionul de risc: „motivele care justifică clauza” (*“the grounds justifying the terms”*) / „motivele care justifică remunerația” (*“the reasons justifying the remuneration”*)
  - Caracterul „lezionar” al dobânzii penalizatoare în situația în care împrumutatul nu restituie suma la scadență – quantum disproporționat în raport cu prejudiciul suferit de creditor
  - Sancțiuni: eliminarea clauzelor abuzive din contract

Soluții potențiale: Intervenția judiciară asupra prețului contractului de credit (*seq.*)

– Probleme privind constatarea leziunii:

- Elementul obiectiv:

- Disproporția între prestații la data încheierii contractului: „leziunea depășește jumătate din valoarea pe care o avea, la momentul încheierii contractului, prestația promisă sau executată de partea lezată” [art. 1222 alin. (2) C.Civ.]
- Problema „valorii prestației”: DAE depășește cu peste 50% echivalentul său dintr-o tranzacție similară (sumă / termen / structură); dar: este DAE unicul indicator de măsurare a „valorii prestației”?
- Referențial potențial: media lunară a DAE pentru creditele de consum ~~pe piața bancară / pe piața financiară ne-bancară~~ / niveluri de referință ale DAE din Regulamentul BNR nr. 1/2017 – 2 variante de calcul?

Credit (durată)	Nivel DAE – Regulament BNR 1/2017	Nivel DAE lezionar / DAE referință (var. 1)	Nivel DAE lezionar / DAE referință (var. 2)
< 15 zile	200%	> 200% / 133%	> 300% / 200%
16-90 zile	100%	> 100% / 66%	> 150% / 100%
> 90 zile	32,5% (10 x dobândă facilitate creditare BNR)	> 32,5% / 22%	> 50 % / 32,5%

Soluții potențiale: Intervenția judiciară asupra prețului contractului contractului de credit (*seq.*)

– Probleme privind condițiile leziunii:

- Elementul subiectiv (?):
  - Imputabilitatea dezechilibrului prestațiilor (dezechilibru neasumat de client): „Profitând de starea de nevoie, de lipsa de experiență ori de lipsa de cunoștințe a celeilalte părți” [art. 1221 alin. (1) C.Civ.]
  - Categorie *target* de clienți *a priori* vulnerabili: nevoia urgentă de finanțare + lipsa de alternative financiare
  - Criterii de apreciere a stării de nevoie, de lipsă de experiență sau de cunoștințe (*e.g.* ar fi aplicabil standardul „consumatorului vulnerabil din punct de vedere financiar” potrivit Legii nr. 258/2017 privind comparabilitatea comisioanelor aferente conturilor de plăți, schimbarea conturilor de plăți și accesul la conturile de plăți cu servicii de bază?)

Soluții potențiale: Intervenția judiciară asupra prețului contractului (*seq.*)

- Probleme privind sancțiunea leziunii:
  - Sancțiuni: anulare / adaptarea prestațiilor (reducerea creanței / majorarea obligației) [art. 1222 alin. (3) C.Civ.]
  - Utilitatea *de facto* a sancțiunii anulării contractului: proporția specifică dintre principal și costuri în cazul creditelor „rapide”
  - Aplicabilitatea reducerii prestațiilor:
    - Creditorul „oferă, în mod echitabil, o reducere a propriei creanțe” [art. 1222 alin. (3) C.Civ.] → creditorul nu riscă, în cazul acestei alternative, decât aducerea contractului în parametri rezonabili
  - Miza economică scăzută a contractelor de credit „rapid”: riscul litisconsoțiilor (?)

Soluții potențiale: Intervenții normative asupra prețului contractului de credit

- Intervenție normativă a băncii centrale privind creditarea IFN
  - Intervenția Băncii Naționale a României pe acest segment de creditare: Regulamentul nr. 1/2017 de modificare a Regulamentului nr. 20/2009 – cerințe suplimentare de capital în funcție de dobânzile practicate + o supraveghere mai riguroasă prin Registrul Special

Credit (durată)	Nivel DAE
< 15 zile	200%
16-90 zile	100%
> 90 zile	32,5% (10 x dobândă facilitate creditare BNR)

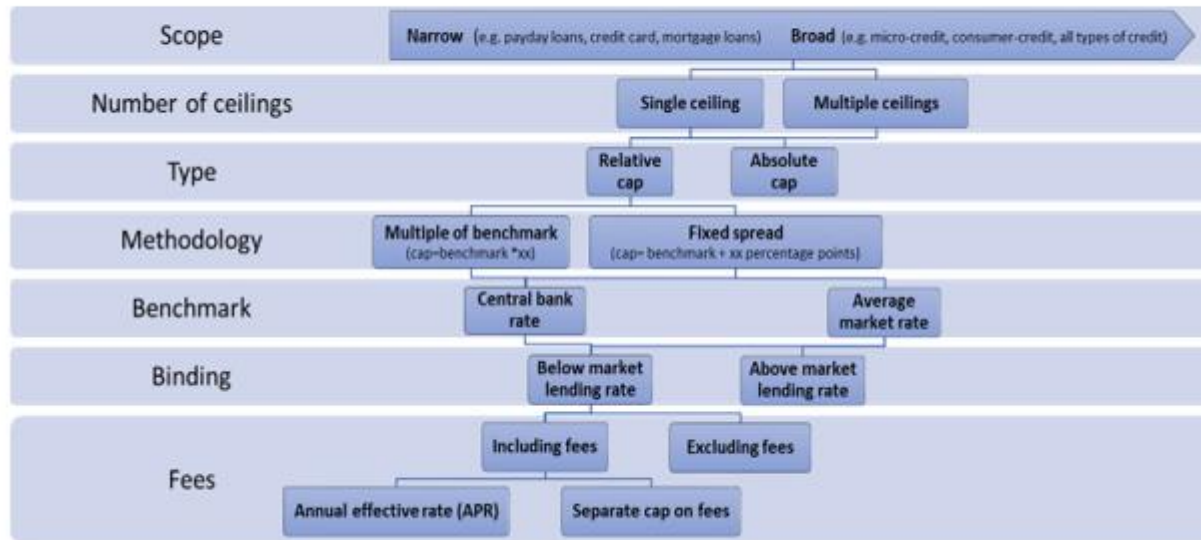
- Majorarea cerințelor de capital nu a condus la scăderea dobânzilor practicate de IFN
- Proiect de intervenție normativă a Parlamentului României privind creditarea
  - Plafonarea dobânzilor (DAE) prin lege:
    - Credite ipotecare: valoare maximă relativă – 2,5 x dobânda de politică monetară a Băncii Naționale a României (e.g. 5,625%)
    - Credite pentru nevoi personale: valoare maximă absolută – 18%
  - Risc: periclitarea unui model de afaceri, privarea unei categorii de consumatori de accesul la resurse financiare

Soluții potențiale: Intervenții normative asupra prețului contractului de credit (seq.)

- Modele de limitare a dobânzilor la credite – studii recente relevante:
  - iff/ZEW (2010): *Study on interest rate restrictions in the EU*, Final Report for the EU Commission DG Internal Market and Services, Project No. ETD/2009/IM/H3/87, Brussels/Hamburg/Mannheim
  - World Bank Policy Research Working Paper 7070 (2014), Samuel Munzele Maimbo, Claudia Alejandra Henriquez Gallegos, *Interest Rate Caps around the World. Still Popular, but a Blunt Instrument*
  - World Bank Policy Research Working Paper 8398 (2018), Aurora Ferrari, Oliver Masetti, Jiemin Ren, *Interest Rate Caps. The Theory and The Practice*
    - Restricții: 76 de state, 80% PIB
    - Variabilitate în perioada de referință: 30 de state au adoptat restricții / 5 state au eliminat restricții

Soluții potențiale: Intervenții normative asupra prețului contractului de credit (seq.)

Figure: Taxonomy of interest rate caps

Sursa: <http://blogs.worldbank.org>, pe baza World Bank Policy Research Working Paper 8398 (2018), Aurora Ferrari, Oliver Masetti, Jiemin Ren, *Interest Rate Caps. The Theory and The Practice*

Soluții potențiale: Intervenții normative asupra prețului contractului de credit (seq.)

- *În loc de concluzii.* Efectele intervențiilor normative asupra dobânzilor la credite:
  1. Plafoanele fixate la niveluri mari față de media pieței nu afectează piața, dar servesc la limitarea dobânzilor excesive
  2. Plafoanele fixate la niveluri reduse față de media pieței afectează piața și accesul la creditare
  3. Eficiența plafoanelor de dobândă este subminată de utilizarea comisioanelor, deci plafonul ar trebui să fi stabilit prin raportare la DAE